

Wytyczne planowania

w dziedzinie wodnomelioracyjnej na trzechlecie 1945-1947.

Punktami wyjęcia planowania gospodarczego, a w jego rozwinięciu planowanie przestrzennego są:

- a) potrzeby obrony kraju,
- b) potrzeby rozwojowe i możliwości produkcyjne,
- c) potrzeby konsumpcyjne .

Przesłanka pierwszą obrony kraju, w zakresie prac wodnomelioracyjnych jako czynnik bezpośredni nie ma w chwili obecnej odrębnego jasnego wyrazu, pośrednio zaś pokrywa się z pkt. b i c. Przed wojną przesłanki obrony kraju nie były czynnikiem konstrukcyjnym w melioracjach, a raczej hamującym ich rozwój, zwłaszcza na wschodzie; dziś wobec zmiany granic wschodnich i te względy odpadły.

Warunkujące drugą grupę przesłanek potrzeby rozwojowe i ich przewidywana dynamika są w chwili obecnej opracowywane w innych komórkach planowania i będą mogły zaważyć na programie realizacyjnym dopiero po upływie czasu, niezbędnego dla zinwentaryzowania stanu posiadania oraz opracowania nowej sytuacji jaką przyniosła Polsce zmiana granic.

Trzecia grupa przesłanek, potrzeby konsumpcyjne, decydujące o minimalnym programie melioracyjnym, rozpatrywać należy z jednej strony w świetle katastrofalnego ubytku ludności niszczonej świadomie przez wroga, z drugiej w świetle ogoławania Polski z rezerw żywnościowych i inwentarsa oraz niewątpliwego groźnego obniżenia plonów z ha uprawnej ziemi wskutek warunków powojennych.

Możliwość podciągnięcia doraźnego produkcji rolnej, choćby tylko do poziomu przedwojennego, uzależniona jest przede wszystkim od odbudowy stanu posiadania rolnika, a więc zaopatrzenia go w siłę pociagową, inwentarz żywy i martwy, sztuczne nawozy i dobre siano, od odbudowy budynków gospodarskich.

Osiągnięcie wzrostu produkcji rolnej dzięki melioracjom jest zjawiskiem długofalowym, wymagającym znacznych nakładów i czasu; melioracje rolne, zwłaszcza szczegółowe są celowe tylko wtedy i tam, gdzie kultura rolna osiągnęła pewien poziom zapewniający możliwość należytego wykorzystania melioracji. Odwodnienie łąk, torfowisk, po którym nie następuje niezwłoczna tych łąk uprawa, może nie tylko nie przynieść korzyści, lecz nawet na czas dłuższy obniżyć plony; wydrenowanie pól, których część wskutek braku inwentarza nie będzie wcale uprawiana lub choćby tylko zbyt późno na wiosnę uprawiona, mija się z celem. Owałowanie błoni nad większymi ciekami dla ochrony gruntów przed zasoleniem i użytkowanie dalsze tych błoni jako pastwisk nie ma celu, bo pozbawione namulców owałowane pastwiska obniżą swą wydajność, bo sianą zasolonych pastwisk nadrzecznych na pola uprawne po owałowaniu jest celem owałowań.

Odbudowa i rozbudowa rolnictwa, skomplikowana dodatkowo przejściem z gospodarki folwarcznej na drobno-włościańską, wymagać będzie kilka lat wysiłków, w kolejności swej idących najpierw przed melioracjami podstawowymi i szczegółowymi. Ten okres odbudowy musi poprzedzać, ale i przygotować okres ekspansji prac melioracyjnych niezbędnych, gdy zechcemy podciągnąć plony Polski całej choćby do poziomu naszych województw zachodnich.

W tym pierwszym okresie muszą być przede wszystkim usunięte szkody wojenne, a więc zasypane rowy strzeleckie i pancerne, naprawione uszkodzenia wałów, cieków, urządzeń mechanicznych (pompy), obiektów wodnych i t.p.; muszą podlegać rewizji i naprawie drenowania, zwłaszcza pocięte rowami strzeleckimi oraz na terenach cięższych walk.

Aby nie sniść wielomilionowych wkładów w drenowanie terenów obecnie parcelowanych, należy przy projektowaniu nowych osiedli dostosować je do istniejącego układu odwodnienia, ewent. same urządzenia odwadniające przeprojektować i przerobić, pamiętając o tym, że drenowanie uszkodzone mechanicznie przy kopaniu fundamentów lub przez zakłócenie zarosnięcie korzeniami drzew nie tylko traci swe wartości dodatnie, ale powoduje lokalne zabagnienia, wytwarzające stan gorszy, niż był przed drenowaniem.

Ten program renowacyjny nie może budzić wątpliwości, jest zrozumiały sam przez się. Założenia programu inwestycyjnego, choćby b. okrojonego, muszą być wyjaśnione i uzasadnione.

Melioracje rolne składają się z trzech działów, w melioracji podstawowych, półpodstawowych i szczegółowych. Do działu pierwszego należy wykonanie wałów nadrzecznych, chroniących tereny nadbrzeżne od szkodliwych zalewów, regulacja cieków niespławnych, bez uregulowania których nie można ani ~~zakończyć~~ smeliorować doliny samych cieków, ani uporządkować bocznych dopływów i ich dolin.

Melioracje półpodstawowe obejmują odwodnianie pól ornych lub łąk rowami otwartymi, przy czym rzadka sieć rowów ma za zadanie odprowadzić wody obce spływające na dany obszar, lub też

usunąć wody zastające się na pozbawionych spadów partiach terenu; niesamolane wodami powierzchniowymi wody gruntowe dość szybko obniżają swe zwierciadła dzięki parowaniu i wsiąkaniu.

Kreszcie melioracje szczegółowe obejmują prace, pozwalające na regulowanie wilgotności gleby równomiernie na dużych obszarach, a to dzięki gęstej sieci drenów lub rowów otwartych, wpływających bezpośrednio na stan wód gruntowych.

Uważając wykonywanie w dużej skali inwestycji melioracyjnych w najbliższym trzechletnim okresie za nieaktualne, można jednak ustalić kryteria dla wypadków wyjątkowych.

Jako takie kryteria uważać należy w zakresie robót podstawowych:

- 1) niedopuszczenie do niszczenia wykonanych lub rozpoczętych i daleko posuniętych już prac;
- 2) uzupełnianie robót częściowo wykonanych do stanu zapewniającego możliwie pełne ich wykorzystanie;
- 3) wykonywanie nowych robót w wypadkach ważnych i pilnych, związanych z potrzebami sanitarnymi lub zaistnieniem w okresie wojennym, lub powojennym nowych warunków, zwłaszcza uzasadniających społeczną potrzebą wykonania danej melioracji podstawowej.

Za uzasadnione zatem uważać należy np. 1) wykończenie odcinka regulowanego cieku włącznie do jakiejś budowli stałej (stopień, jaz i t.p.), chroniącej ciek od dzikiej erozji w górę i zamulenia cieku; 2) wykonanie odwodnienia sawala już chronionego wałami, 3) przeprowadzenie regulacji cieku na terenie istniejącego lub powstającego planowo nowego osiedla i t.p.

Melioracje półpodstawowe inicjowane były przez zaintereso-

wanych lub z urzędu na obszarach komasowanych i parcelowanych; prowadzone były te prace przy pomocy szarwarku dostarczonego przez właścicieli gruntów z prac korzystających.

Wszędzie zatem, gdzie istnieją warunki gospodarcze, na uruchomienie robót szarwarkowych pozwalające, niezbędne roboty winny być inicjowane i prowadzone.

Specjalną opieką otoczyć i ew. pomoc finansową Państwa zapewnić należy terenom objętym reformą rolną, aby nie dopuścić do lokalnego obniżania wskutek nadmiernej wilgotności gleby, plonów pól i załamywania się słabych nowopowstających jednostek gospodarczych.

Z melioracji szczegółowych drenowania na zwięzłych glebach, jako zabieg kosztowny a celowy przy już istniejącym dość wysokim poziomie kultury rolniczej, w pierwszym powojennym okresie czasu mają najmniej szans rozwoju. Tym nie mniej, ze względu na konieczną ciągłość w kształceniu personelu technicznego dla następnego okresu drenowania, nie powinno być zupełnie zaniedbane; tam, gdzie w okresie okupacji sprowadzono drewny, które niszczone są bezużytecznie, należy materiał drenowy wykorzystać i drenowanie poprowadzić dalej.

Również b.wskazany jest poprowadzić szczegółowe melioracje na obszarach oddanych dla szkół sawodowych rolniczych lub melioracyjnych, dla ośrodków kultury rolnej, dla badań naukowych itd., starając się organizować przy okazji wykonywania robót kursy praktyczne dla techników dozorców i układaczy drenarskich.

Łączące się z poruszonym tematem zagadnienia kształcenia personelu technicznego na wszystkich szczeblach wymaga oddzielnego omówienia, gdyż w melioracjach jest to zagadnienie niemal kluczowe.

Wreszcie okres przejściowy powojenny musi być wykorzystany dla następujących zadań:

- a) zinventaryzowanie stanu posiadania w zakresie wykonanych już projektów i robót melioracyjnych podstawowych, półpodstawowych i szczegółowych oraz
- b) zinventaryzowanie potrzeb ^{o dziedzinie wodno-melioracyjnej} jako podstawa do racjonalnego planowania,
- c) opracowanie projektów
- d) wznowienie i uporządkowanie ksiąg wodnych i spraw spółek wodnych,
- e) wznowienie sieci wodowskazowej i pomiarów przepływu na ciekach niespławnych ze specjalnym uwzględnieniem dorzeczcy o ciekach już uregulowanych,
- f) stworzenie podstaw dla doświadczalnictwa melioracyjnego.

Przy opracowaniu projektów melioracji podstawowych zwrócić należy uwagę, że najcelowszem technicznie i pod względem ekonomii sił i środków jest unikanie projektów i robót fragmentarycznych. Dążyć należy do objęcia projektem całego cieku uważanego za główny wraz z jego bocznymi dopływami, tym samym planem i ew. projektem obejmować należy uregulowanie stosunków wodnych w całej dolinie cieku, a czasem i w całym dorzeczu. Ta metoda pracy pozwala na wykorzystanie w pełni nadroższych robót przy uregulowaniu głównego cieku, rozkładając ich koszt na duże, osiagające korzyści, obszary.

Podobnymi przesłankami można i należy się kierować przy melioracjach półpodstawowych i szczegółowych, przy prowadzeniu których dążyć należy do wykorzystania wspólnego kosztownego odpływu oraz brać pod uwagę dodatnie cechy grupowego organizowania robót wykonawczych.

Czesław Zakaszewski.

nr.

